

Nowicka-Jeżowa Alina, profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego, filolog polski, historyk kultury epok dawnych, komparatystka. Członek-korespondent Polskiej Akademii Umiejętności, członek zw. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Towarzystwa Naukowego im. Adama Mickiewicza, Zespołu Badań nad Literaturą Religijną KUL, współpracowniczka „Istituto Petrarca”.

Wyróżniana wielokrotnie Nagrodami Rektora UW, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (1979, 1990, 1993, 2001); laureatka Stypendium Naukowego Rektora UW, Subsydium Profesorskiego Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (edycja 2002), Wyjazdowego Stypendium Naukowego dla laureatów Programu „Mistrz” tejże Fundacji. Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2011) i Odznaką Zasłużonego dla Kultury (2010).

Przebieg studiów i pracy zawodowej

Studiowała pod kierunkiem prof. Tadeusza Ulewicza, Marii Dłuskiej, Ewy Ostrowskiej, Kazimierza Wyki i doktoryzowała się na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1974. Stopień doktora habilitowanego otrzymała w roku 1989, nominację profesorską w 1994. Od roku 1970 pracowała na Uniwersytecie Warszawskim: na Wydziale Polonistyki w Zakładzie Literatury Staropolskiej kierowanym przez prof. J. Pelca i w Zakładzie Literatury i Kultury Epok Dawnych, następnie w Instytucie Badań Interdyscyplinarnych (obecnie Wydział „Artes Liberales”). Okresowo była profesorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kierownikiem Katedry Literatury Staropolskiej i Porównawczej (1991-1993) i profesorem zw. Uniwersytetu Opolskiego (2011-2012).

Na Uniwersytecie Warszawskim zorganizowała i kierowała Zespołem do Badań Literackich nad Historią Kultury Epok Dawnych (1994-2007), Zakładem Literatury i Kultury Epok Dawnych (1996-2007), Międzywydziałowym Zespołem Komparatystyki UW (2003-2012), Laboratorium „Humanizm polski. Dziedzictwo i współczesność” w IBI (2007-2012), Laboratorium „Kultura I Rzeczypospolitej. XV-XVIII wiek” (tamże, od 2013). Była inicjatorką i organizatorką I Kongresu Polonistyki Zagranicznej i Międzynarodowego Naukowego Komitetu Studiów Polonistycznych (1998).

Pełniła funkcje uniwersyteckie: dyrektora Instytutu Literatury Polskiej UW (1993-1996), przewodniczącej Rady Naukowej tegoż Instytutu (1996-2002) i przewodniczącej Rady Naukowej Centrum Literatury i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” (2005-2006), członka, nast. przewodniczącej Komisji Konkursowej i Oceniającej Wydziału Polonistyki (1996-2002), dziekana Wydziału Polonistyki i senatora UW (2002-2005) oraz członka Rektorskiej Komisji Ekspertów d.s. Wydziałów Filologicznych (2000-2001). Uczestniczyła w latach 1993-2005 w radach naukowych Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną, Instytutu Kultury Polskiej, Instytutu Filologii Klasycznej, Instytutu Sławistyki Południowej i Zachodniej UW.

Poza Uniwersytetem: była członkiem, nast. przewodniczącą Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN (1997-1999), członkiem Sekcji Literaturoznawstwa, Bibliotekoznawstwa, i Informacji Naukowej Komitetu Badań Naukowych (2001-2002). Obecnie jest członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych i Komitetu Nauk o Literaturze.

Opracowywała i organizowała na Wydziale Polonistyki programy studiów, projektowała nowe przedmioty nauczania (m. in. Tradycja antyczna i biblijna, Literatura porównawcza) oraz specjalność „Język polski i kultura polska w cywilizacji europejskiej”. Stworzyła na UW Interdyscyplinarne Humanistyczne Studia Doktoranckie, realizowane na wydziałach Polonistyki, Historycznym, Filozofii i Socjologii.

Wypromowała ponad 70 magistrów i 8 doktorów. Brała udział w wielu przewodach habilitacyjnych i profesorskich. Konsultowała i wydawała w Polsce prace polonistów zagranicznych.

Wygłaszała wykłady gościnne na uniwersytetach polskich (m. in. Uniwersytecie Adama Mickiewicza, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Uniwersytecie Opolskim) i zagranicznych: we Włoszech (Rzym, Mediolan, Bolonia, Neapol, Genua, Piza, Padwa), w Niemczech (Poczdám, Bonn), Austrii (Wiedeń), Czechach (Praga), Szwecji (Sztokholm, Uppsala), Węgrzech (Debreczyn).

Organizacja badań zespołowych

Inspirowane przez badaczkę prace zespołowe zmierzały do poznania dziedzictwa kultury polskiej w jego aspektach europejskim i narodowym, rozwoju studiów interdyscyplinarnych, skupionych wokół idei i wartości; integracji badań humanistycznych, a także do eksponowania wiedzy o kulturze polskiej w kraju i za granicą. Realizacji tych celów służyły organizowane przez A. Nowicką-Jeżową **konferencje**

naukowe o zasięgu międzynarodowym, utrwalone w jedenastu monograficznych tomach zbiorowych, oraz **projekty badawcze**

- w których uczestniczyła: „Edytorstwo oraz interpretacja tekstów literackich powstałych między XVI a końcem XVIII wieku”, 1996-1999 (koordynacja ze strony polskiej; kier. B: Giovanna Brogi Bercoff, Univ. di Milano), "Canons de la culture et thématization de l'histoire en Europe Centrale", 2004-2006 (realizacja ze strony polskiej wraz z A. Mencwelem; kier. M. Masłowski), „Polonica i Skoklostersamlingen på Skokloster slott”, 2004-2006 (koordynacja ze strony polskiej; kier. Ewa Teodorowicz-Hellman), „European Network for Baroque Cultural Heritage”, 2006-2014 (koord. części polskiej P. Salwa; kier. Renata Ago, La Sapienza);

- którymi kierowała: „Jan Andrzej Morsztyn – poeta marinistyczny” (KBN, 1997-1999); „Kultura polskiego baroku w Europie XVII wieku” (Subsydium Profesorskie Fundacji na rzecz Nauki Polskiej 2002-2005), trzy projekty promotorskie, sfinalizowane monografiami autorskimi. Największym przedsięwzięciem był Projekt Badawczy Zamawiany „Humanizm. Idee, nurty, paradygmaty humanistyczne w kulturze polskiej” (2008-2011), realizowany w sieci łączącej Instytut Badań Interdyscyplinarnych UW z uniwersytetami polskimi. Celem projektu było przedstawienie długiego trwania idei humanistycznej w kulturze polskiej oraz zarysowanie tradycji kulturowej przejawiającej – mimo upływu epok – spójność i zasadniczą tożsamość. W świetle dokonanych odkryć ukazało się doniosłe znaczenie humanizmu w formowaniu dziedzictwa narodowego i świadomości zbiorowej, a postrzegana w tej perspektywie kultura renesansu, baroku, oświecenia, stuleci XIX i XX została poddana reinterpretacji. Wyniki badań, w których uczestniczyło ok. 200 autorów, zostały utrwalone w 26 tomach oraz w tomie podsumowującym, wydanym w języku angielskim w oficynie Peter Lang.

Obecnie A. Nowicka-Jeżowa realizuje – w podobnej skali – projekt badawczy „Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej w Europie. Hermeneutyka wartości”. Ma on charakter komparatystyczny i zmierza do całościowego i wszechstronnego przedstawienia relacji kultury Rzeczypospolitej przedrozbiorowej z Europą, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aksjologicznej, dyskutowanej na obszarach literackim i artystycznym, politycznym i religijnym. Celem jest wykazanie, że multilateralny dialog kulturowy nie tylko wzbogacał naszą kulturę, ale też oddziaływał na kulturę europejską. W realizacji projektu uczestniczą badacze ze środowiska Wydziału „Artes Liberales” oraz z uniwersytetów Wrocławskiego, Poznańskiego Adama Mickiewicza, Jagiellońskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Marii Curie Skłodowskiej, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Instytutu Badań Literackich PAN. Zaangażowani są także badacze zagraniczni. Przewidziana jest publikacja dwunastu tomów zarysowujących syntezę historycznokulturową.

Celem prowadzonych zespołowo **badania nad polonikami i edycji tych źródeł** jest wprowadzenie dzieł spoczywających w księgozbiorach szwedzkich w krąg wiedzy o literaturze i piśmiennictwie epok dawnych.

Nowicka-Jeżowa stworzyła i redaguje **serię naukową „Nauka o Literaturze Polskiej za Granicą”**. Seria ta zapoznaje polskiego czytelnika z pracami uczonych, którzy ujmują problemy literatury i kultury polskiej z zewnętrznego punktu widzenia. Służy także dowartościowaniu i wsparciu polonistów zagranicznych, promujących kulturę polską za granicą. Podobny zamiar przyświecał opracowaniu tomu *Polonistyka na świecie* (2001), obejmującego dorobek Pierwszego Kongresu Polonistyki Zagranicznej.

Uczestniczyła ponadto w **zespołach redakcyjnych**: *Encyklopedii szkolnej PWN. Literatura i nauka o języku* (1995); Rocznika "Polono-Slavica". Obecnie jest członkiem redakcji „Roczników Przemyskich”.

Indywidualne prace badawcze

A. Nowicka-Jeżowa jest badaczką kultura i literatura epok dawnych oraz zagadnień porównawczych, głównie polsko-włoskich, autorką ponad 350 rozpraw naukowych, publikowanych w kraju i za granicą.

Studia o charakterze historycznoliterackim poświęcone są twórcom średniowiecza, renesansu i baroku, głównie Janowi Kochanowskiemu i Janowi Andrzejowi Morsztynowi, ale też autorom drugoplanowym i dotychczas nieznanym (Mikołajowi Grodzińskiemu) oraz utworom

anonimowym, przede wszystkim melicznym. Interpretacjom towarzyszą edycje: pierwsze krytyczne wydanie pism Kaspra Miaskowskiego (1995), pomniejsze wydania dramatu sowizdrzalskiego, wczesnej poezji marinistycznej, pieśni polskich i polsko-ruskich.

Studia p o r ó w n a w c z e rozwijają się na obszarach liryki renesansowej i barokowej poezji marinistycznej. Zarysowują konteksty europejskie, by na szerszym tle właściwie odczytać przesłanie ideowe, estetykę i poetykę badanych dzieł. Przedstawiają również interesujące z porównawczego punktu widzenia gatunki: sonet oraz nieopisane dotąd formy poezji *per musica*: madrygały, willanelle, serenady. Obserwacjom komparatystycznym towarzyszy refleksja teoretyczna i metodologiczna nad przekładem literackim ujmowanym jako owoc spotkania czy też konfrontacji kultur, nad konceptem i metaforą, stylizacjami i innymi rodzajami gry literackiej w poezji barokowej. Wiele uwagi poświęca autorka regułom postępowania porównawczego na obszarach literackim oraz interdyscyplinarnym.

Badania z zakresu h i s t o r i i k u l t u r y dotyczą kształtowania się oraz społecznej interioryzacji tradycji, jej długiego trwania i odmian wewnętrznego znaczenia elementów dziedziczonych. Interpretują mity (np. arkadyjski, narracje etnogenetyczne), stereotypy i wzorce osobowe (np. Cyncynata), rytuały (święto, zabawę literacką) jako przejawy świadomości zbiorowej i elementy konstruktów tożsamościowych. Śledzą dynamizmy kulturowe: społeczno-polityczne (np. rywalizację regionów w XVI wieku, ideologię sarmatyzmu), religijne (np. oddziaływanie reform trydenckich). Poddają obserwacji zjawiska kryzysu formacji kulturowych: średniowiecza, humanistycznego renesansu i sarmackiego baroku. Penetrują zarówno środowiska elitarne, jak obszary kultury powszechnej (pieśni świeckie i religijne, kazania, utwory okolicznościowe, druki straganowe), integrującej społeczeństwo mimo jego zróżnicowania stanowego i edukacyjnego.

Badania historycznokulturowe zwracają się w stronę h i s t o r i i i d e i. Przedmiotem ich są postawy wobec przemijania i kresu (*ars moriendi*), mistycyzm średniowieczny, tendencje średniowiecznej i barokowej refleksji o człowieku, zaznaczające się w dobie renesansu konfrontacje humanizmu z protestantyzmem i tradycją religijności powszechnej, szkoły duchowości: cysterska, franciszkańska, ignacjańska i bazylikańska, a także formacja religijności katolickiej, dominująca w XVI i XVII wieku. W perspektywie historii idei interpretowane są również inspiracje neoplatonickie literatury renesansowej oraz dyskusje z platońską koncepcją miłości w poezji siedemnastowiecznej.

W ostatnich latach badania skupiały się wokół humanizmu jako idei antropologicznej, ujmowanej historycznie (jako formant kultury renesansowej) i ponadhistorycznie, w perspektywie długiego trwania – do współczesności.

Prymat historii idei nie eliminuje p r o b l e m a t y k i e s t e t y c z n e j, która koncentruje się na obszarze klasycyzmu XVI-XVII wieku oraz rywalizujących z dawną doktryną modernistycznych tendencji awangardowej poezji barokowej.

Wyniki badań analitycznych i interpretacyjnych są podsumowywane w rozprawach syntetycznych, wśród których wymienimy monografie: *Pieśni czasu śmierci. Studium z historii duchowości XV-XVIII wieku* (1992: studium przedstawiające formowanie się, współistnienie i konfrontacje trzech nurtów kultury, inspirowanych ideami humanistycznymi, reformacyjnymi, katolicko-sarmackimi), *Sarmaci i śmierć. O staropolskiej poezji żałobnej* (1992: monografia kultury sarmackiej obserwowanej w perspektywie piśmiennictwa funeralnego), *Jan Andrzej Morsztyn i Giambattista Marino* (2000: monografia translatoologiczna), *Barok polski między Europą i Sarmacją. Część pierwsza: Profile i zarysy całości* (2009-2011). Charakter syntetyczny mają również: referat wygłoszony na Zjeździe Polonistów (1996: *Pytania o barok A. D. 1995*), obszerne hasła opracowane dla *Słownika literatury staropolskiej* (1998: *Barok, Marinizm*), rozprawy, m. in.: *Tradycja średniowieczna w religijności katolickiej XVI wieku. Próba spojrzenia ogólnego* (1994), *Nurty humanistyczne w kulturze polskiej* (2009-2010) oraz monograficzne tomy zbiorowe, inspirowane i redagowane przez badaczkę, m. in. *Literatura polskiego baroku w kręgu idei* (1995), *Inspiracje platońskie literatury staropolskiej* (2000), *Barok polski wobec Europy. Część pierwsza: Kierunki dialogu, Część druga: Sztuka przekładu* (2003, 2004), *Humanitas w kulturze polskiego renesansu* (2009-2010).

Na drodze do syntezy pojawia się kwestia sarmatyzmu, postrzeganego w perspektywie diachronicznej. Rozważana jest geneza mitów etnogenetycznych w historiografii średniowiecznej i stereotypów sarmackich w twórczości Kochanowskiego oraz kształtowanie się kultury sarmackiej na gruncie cywilizacji szlacheckiej, przy wydatnym udziale twórców programu akulturacji potrydenckiego katolicyzmu. W sferze zainteresowań mieści się ambiwalencja rodzimości i europejskości sarmatyzmu, jak również charakterystyczne dla tej formacji przejawy świadomości zbiorowej, dynamizmy wzrostu, a

następnie recesja i kryzys. Rozważane jest przyswajanie elementów sarmackich na Kresach Rzeczypospolitej i ich symbioza z kulturą ludową.

MONOGRAFIE

Madrygały staropolskie. Z dziejów liryki miłosnej w epoce renesansu i baroku, Ossolineum, Wrocław 1978.
Homo Viator – Mundus – Mors. Studia z dziejów eschatologii w literaturze staropolskiej, Warszawa 1988, wyd. Małej Poligrafii UW: t. 1: *Medytacja eschatologiczna w literaturze XVI-XVIII w.*, t. 2: *Protestancka i humanistyczna pieśń refleksyjno-żałobna*, t. 3: *Katolicka pieśń o śmierci - tradycje i drogi rozwojowe*. Książka opracowana w monografiach:
Sarmaci i śmierć. O staropolskiej poezji żałobnej, PWN, Warszawa 1992.
Pieśni czasu śmierci. Studium z historii duchowości XVI-XVIII w. Wydawnictwo TN KUL, Lublin 1992.
Jan Andrzej Morsztyn i Giambattista Marino, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2000. (Wersja włoska: *Morsztyn e Marino. Un dialogo poetico dell'Europa Barocca*, Il Calamo, "La Sapienza", Roma 2001).
Barok polski między Europą i Sarmacją. Część pierwsza: Profile i zarysy całości, Neriton, Warszawa 2009-2011.

EDYCJE ŹRÓDŁOWE

Komedia rybałtowska nowa, Czytelnik, Warszawa 1988, Mała Biblioteka Literatury Polskiej.
Kasper Miaskowski, *Zbiór rytmów*, IBL, Warszawa 1995, „Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, Staropolskich, T. 3.
Grzegorz Czaradzki, *Rytmy o porożeniu przeznaczystym Bogarodzice Panny Maryjej*, wyd. i opr. R. Mazurkiewicz i E. Buszewicz, red. naukowa A. Nowicka-Jeżowa, Neriton, Warszawa 2009, „Humanizm polski. Inedita”, T. I.

TOMY REDAGOWANE

- *Przekład literacki. W stulecie urodzin J. Parandowskiego*, PWN, Warszawa 1995 (z D. Knysz-Tomaszewską).
- *Literatura polskiego baroku w kręgu idei*, KUL, Lublin 1995 (z A. Karpińskim i M. Hanusiewicz).
- *Badania porównawcze. Dyskusja o metodzie*, Świat Literacki, Izabelin 1998.
- *Inspiracje platońskie literatury staropolskiej*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2000 (z P. Stępnem).
- *Polonistyka na świecie*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2001 (z S. Dubiszem).
- C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1-2, Optima, Warszawa 2003 (z R. Krzywym).
- *Barok polski wobec Europy*. t. 1: *Kierunki dialogu*, ANTA, Warszawa 2003 (z E. Bem-Wiśniewską).
- *Barok polski wobec Europy*, t. II: *Sztuka przekładu*, wyd. ANTA, Warszawa 2004 (z M. Prejsem).
- *Polonika w Archiwum Narodowym Szwecji. Kolekcja Skokloster i inne zbiory. Polonica in the Swedish National Archives. The Skokloster Collection and Other Materials*, Sztokholm/Stockholm, Stockholms Universitet 2007, (z E. Teodorowicz-Hellman), „Stockholm Slavic Papers” 14.
- *Humanizm polski. Długie trwanie – tradycje – rewizje. (Wstęp do badań)*, Neriton, Warszawa 2008-2009 (z M. Cieńskim i A. Pawlak).
- *Humanitas. Projekty antropologii humanistycznej, Część 1: Paradygmaty – tradycje – profile historyczne; Część 2: Inspiracje filozoficzne projektów antropologicznych*, Neriton, Warszawa 2009-2010.
- *Humanism in Polish Culture*, Peter Lang, Frankfurt 2011 (z W. Pawlakiem i P. Urbańskim)
- *Drogi i rozdroża współczesnej komparatystyki europejskiej*, Elipsa, Warszawa 2012 (z K. Wierzbicką-Trwogą i T. Wójcikiem).

SERIE NAUKOWE

„Nauka o Literaturze Polskiej za Granicą”; w latach 1997-2012 ukazało się 14 tomów, głównie monografii uczonych francuskich, włoskich, niemieckich, szwajcarskich, rosyjskich (od t. X współred. J. Głazewski, następnie K. Wierzbicka-Trwoga).
„Polonika w Zbiorach Skokloster”, 2005-2006; ukazały się 4 tomy.
„Humanizm. Idee, nurty i paradygmaty humanistyczne w kulturze polskiej” pod red. naukową A. Nowickiej-Jeżowej; w latach 2008-2011 ukazało się 26 tomów w trzech „podseriach”: „Syntezy” (red. A. Nowicka-Jeżowa), „Inedita” (red. R. Mazurkiewicz), „Polonica” (red. D. Chemperek).